

Flerspråklige barn i barnehagen

Et ressurshefte for barnehageansatte

i Røyken kommune

Innhold

Forord	s. 3
1.0 Rammer/offentlige styringsdokumenter	s.4
1.1 Stortingsmeldinger, Barnehageloven og Rammeplan for barnehagen	s.4
1.2 Tilskuddsordningen	s.5
2.0 Den flerkulturelle barnehagen	s.6
2.1 Synliggjøring av mangfold	s.6
2.2 Før barnet begynner i barnehagen	s.8
2.3 Den første tiden i barnehagen	s.10
2.4 Tolketjeneste	s.11
3.0 Flerspråklige barn	s.12
3.1 Tospråklig utvikling	s.12
3.2 Språkstimulering	s.14
3.3 Kartlegging av språkferdigheter	s.17
4.0 Ressurser	s. 18
4.1 Språkstimuleringsmateriell	s.18
4.2 Informasjonsmateriell	s.18
Kilder	s.20

Forord

Barnehagemyndigheten i Røyken kommune har (2013/2014) deltatt i et kompetanseutviklingsprosjekt drevet av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Formålet har vært å styrke kompetansen om flerspråklig- og flerkulturelt arbeid i barnehagen blant barnehagemyndigheten.

Praksisprosjektet i vår kommune har hatt som mål å utarbeide en kompetanseplan for barnehagene vedr. flerspråklighet og flerkulturelt arbeid. På bakgrunn av kartlegging av kompetansebehov i barnehagene, er det iverksatt kompetansetiltak for å styrke barnehagepersonalets arbeid med flerspråklige barn. Dette ressursheftet er et av tiltakene.

Heftet om flerspråklige barn i barnehagen er ment som en ressurs for barnehageansatte i Røyken kommune. Barnehagene i Røyken har en økende andel barn med en annen språklig og kulturell bakgrunn en norsk. Personalet i flere barnehager har ytret ønske om mer informasjon og økt kunnskap om hvordan de kan legge til rette for disse barna i barnehagen.

Ressursheftet inneholder retningslinjer for og erfaringer om arbeid med flerspråklige barn, hentet fra flere skriftlige kilder (se kildeliste). Samt tips om nettressurser og materiell ment som informasjon og inspirasjon. Innholdet og rådene i dette heftet må tilpasses hvert enkelt barn og deres familie. Flerspråklige barn har svært ulik bakgrunn og skal støttes ut fra deres individuelle forutsetninger. Dette krever stor grad faglig kompetanse og skjønn.

Det er et ønske at heftet kan bidra til økt kompetanse og gjøre kommunens barnehager ennå bedre rustet til å legge til rette for barn med en annen språklig og kulturell bakgrunn. Det forutsettes at brukere av dette ressursheftet søker videre til kildehenvisningene for å få dypere kunnskap.

Midtbygda, 22. april 2014

Bente I. Nilsen, Barnehagesjef

Jorunn A. Haugen, logoped MNLL

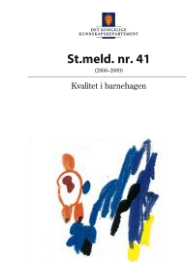
1.0 Rammer /offentlige styringsdokumenter

1.1 Stortingsmeldinger, Barnehageloven og Rammeplanen for barnehagen

Flere stortingsmeldinger har fokus på barnehagen som arena for god språkstimulering, bla: *St. meld. nr. 23 (2007-2008) Språk bygger broer*. Denne meldingen ser på utfordringer og tiltak for å styrke språkopplæringen i et livslangt perspektiv. Meldingen legger til grunn en helhetlig språkpolitikk ”med vekt på norskspråklig og flerspråklig mangfold, nordisk språkfelleskap og allsidig fremmedspråklig kompetanse” (ibid:7).

St. meld. nr. 41 (2008-2009) Kvalitet i barnehagen peker på at ”språkstimulering er en av barnehagens viktigste oppgaver” (s. 68). Videre fremheves det at regjeringen har som mål at ”alle barn bør beherske norsk før de begynner på skolen” (s. 67). Det understrekes at barnehagen må kunne tilby barna et rikt språkmiljø slik at de kan utvikle språkene sine på en god måte. Et rikt språkmiljø forutsetter at personalet har god kompetanse innen språk og flerspråklig, og kunnskap om hvordan de kan tilrettelegge for god språkutvikling for alle barn. Ett av hovedmålene i St.meld. nr. 41 er at ”alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap” (s. 90).

Barnehagene er underlagt Lov om barnehager. Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven. Barnehagen er forpliktet til å arbeide i tråd med rammeplanen og dens føringer for hvordan barnehagen skal tilrettelegge for flerspråklig og flerkulturelt arbeid.

”Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt for å fremme barnas norskspråklige kompetanse” (KD 2006 s.29)

Rammeplanen anerkjenner at det finnes mange måter å være norsk på og at det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen. Det vektlegges at barn som har annet morsmål enn norsk og lærer norsk som sitt andrespråk i barnehagen, skal få mulighet til å uttrykke seg og bli forstått av andre barn og voksne.

I tillegg har departementet gitt ut to temahefter som særlig omhandler flerspråklig arbeid i barnehagen: *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen* (Gjervan, 2006) og *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Høigård, mfl. 2010).

1.2 Tilskuddsordningen

Regjeringen har øremerket *Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder* (Tilskuddsordningen). Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder.

Målrettede språkstimuleringstiltak i førskolealder, herunder tospråklig assistanse i barnehage, vil kunne bidra til en bedre hverdag i barnehagen for barn som ikke har norsk som morsmål og til en bedre skolestart og på sikt øke barnas deltakelse på alle samfunnets arenaer.

Fylkesmannen utbetaler tilskuddet til kommunene, som igjen fordeler tilskudd på bakgrunn av søknad fra den enkelte barnehage eller andre søkere. Midlene skal fordeles etter vurdering av behov, og er et supplement til kommunens egne midler.

2.0 En flerkulturell barnehage

Denne delen av planen skal være en hjelp til barnehagens arbeid med å legge til rette for et flerkulturelt fellesskap og språkstimulering. Det er et mål at barnehagene er rustet til å ta i mot flerspråklige barn på en trygg og god måte, samt anvende det kulturelle og språklige mangfoldet som en ressurs.

Det norske samfunnet er mer sammensatt enn tidligere. I barnehagene i Røyken kommune har vi i dag ca 109 flerspråklige barn og andelen barn med flerkulturell bakgrunn er økende. Dette medfører et større kulturelt og språklig mangfold enn tidligere. Det er et krav at barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger (KUD, 2011, s. 8). For å møte dette kravet må personalet i barnehagen utvikle sitt arbeid og tilpasse det en flerkulturell situasjon. Dette kan gjøres gjennom fornyet kunnskap og kritisk refleksjon i personalgruppen.

2.1 Synliggjøring av mangfold

En flerkulturell barnehage må få konsekvenser for barnehagens pedagogiske innhold, arbeidsmåter og organisering. Personalet i barnehagen kan tilnærme seg det flerkulturelle på minst to forskjellige måter. Mangfoldet kan ses på som et problem og uønsket situasjon eller som en ressurs og positiv utfordring.

Det er ønskelig at barnehagene i Røyken har en ressursorientert tilnærming til mangfold. Hva innebærer så dette?

- ❖ Språklige, kulturelle og religiøse forskjeller ses på som en berikelse for fellesskapet i barnehagen
- ❖ Ulike språk, kulturer og religioner anerkjennes og synliggjøres i barnehagens innhold, planer og organisering
- ❖ Alle barn, foreldre og personale er inkludert i barnehagens flerkulturelle fellesskap
- ❖ Barnehagen har en flerkulturell forankring

Personalet i barnehagen må reflektere kritisk over egne holdninger, kunnskaper og handlinger, slik at alle barn og voksne i barnehagen kan møtes på en likeverdig og inkluderende måte.

«Barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig. Å belyse ulikhetene og det som er felles kan gi grunnlag for forståelse og innsikt. Et møte med noe som er forskjellig fra ens eget, gir muligheter for å utvikle en positiv nysgjerrighet overfor menneskers og kulturers likheter og ulikheter» (KD, 2006, s.18)

Hvordan synliggjøre språklig og kulturelt mangfold?

- Lag temaarbeid om barnets hjemland. Ta i bruk musikk, sanger, regler, eventyr og lag gjerne mat fra ulike kulturer. Avtal dette med foreldrene og bruk foreldrene som ressurspersoner.
- Biblioteket er behjelpelig med å finne stoff og bøker fra aktuelle land. På nettstedet www.morsmal.no kan man høre fortellinger på flere språk. Se også Det flerspråklige bibliotek: <http://dfb.deichman.no/>
- Skriv velkommen på barnehagens ulike språk i garderoben.
- Ta vare på hvert temaarbeid og lag en egen samling av arbeid med flerspråklige barn
- Oversette informasjon og planer til foreldre på ulike språk. Sjekk med foreldrene om de har behov for dette.
- ”Ukas ord” – hver uke lærer alle ett ord på barnas ulike morsmål, f.eks knyttet til et tema barnehagen jobber med.
- Henge opp ”Dagens bilde” – med en kort tekst på flere språk

For flere tips om hvordan andre språk og kulturer kan synliggjøres i barnehagen se; *Ressurshftet for flerspråklig arbeid i barnehagen*, s. 15 (www.hio.no/nafo/barnehage)

Målet er at flerspråklige barn skal gjenkjenne noe som *sitt* i barnehagen, slik at deres identitet blir bekreftet. Å synliggjøre både likheter og forskjeller i et flerkulturelt samfunn vil bidra til å fremme barnas forståelse av verden rundt seg, samt fremme likeverd og motvirke diskriminering og undertrykking.

2.2 Før barnet begynner i barnehagen

Det anbefales at barnehagen tar kontakt med familien for å invitere til et besøk i barnehagen før barnet begynner. På denne måten kan man utveksle informasjon og bli bedre kjent.

Før første foreldresamtale kan det være lurt å sjekke ut følgende:

- Behersker mor eller far norsk?
- Er det behov for tolk?

Følgende temaer kan være aktuelle på oppstartssamtalen:

1) Familiens bakgrunn

- Hvor har familien bodd – hvor bor de nå?
- Hvor lenge har familien og barnet bodd i Norge?

- Har familien erfaring med norske barnehager?

2) *Språk*

- Hva er barnets morsmål?
- Hvilke(t) språk bruker foreldrene når de snakker med barnet?
- Hvordan er barnets forståelse av morsmålet sitt? (Kan barnet forstå enkle beskjeder, forstår barnet sammensatte beskjeder, forstår barnet en historie/bok?)
- Hvilke(t) språk bruker barnet når det snakker?
- Hvor gode språkferdigheter har barnet på morsmålet? (Kan det enkeltord, kan det snakke i fullstendige setninger, kan det fortelle en historie/om en opplevelse?)

NB! Oppmuntre foreldrene til å bruke morsmålet sitt overfor barnet. Forskning viser at et godt utviklet morsmål har en gunstig effekt på utviklingen av andrespråket (Baker, 2001; Cummins, 2000).

Del eventuelt ut brosjyren *Barn i flerspråklige familier* (finnes på norsk, arabisk tyrkisk, urdu, engelsk og somali) <http://nafo.hioa.no/om-nafo/publikasjoner/> Informasjonsheftet omhandler 10 spørsmål som foreldre ofte stiller om barnas flerspråklige utvikling. I tillegg er heftet rettet mot ansatte i barnehager og skoler og på helsestasjoner. Det kan brukes som et utgangspunkt for samtale med foreldrene om barnas flerspråklige utvikling.

3) *Samarbeid mellom hjem og barnehage*

- Gi informasjon om rutiner i barnehagen og vis barn og foreldre rundt. Bruk gjerne brosjyren: *Velkommen til barnehagen*, som finnes på flere språk. <http://www.udir.no/Barnehage/Pedagogikk/Veiledere/Velkommen-til-barnehagen/>
- Hvilke høytider feirer familien? Har familien skikker som barnehagen bør vite om, for eksempel når det gjelder mat og klær?

- Hvordan ønsker familien å motta informasjon? (muntlig/skriftlig – på papir eller e-post)
- Informer om hvilke klær barnet trenger i barnehagen. Vis frem klær ved behov. (Tips: ha en ferdig pakket barnehagesekk med på samtalen. Den brukes til å vise foreldre eksempler på skiftetøy og yttertøy til ulike årstider.)
- Informer om barnehagens taushetsplikt

2.3 Den første tiden i barnehagen

Hvordan kan barnehagen legge til rette i oppstartsperioden?

Primærkontakt

Overgangen til en ny barnehage kan være vanskelig for alle barn, men ekstra tøff for barn som møter et fremmed språk og en fremmed kultur. Gi barnet en trygg oppstart ved å gi barnet en primærkontakt som har spesielt ansvar for det i starten.

Finn et fadderbarn

Finn et barn som kan være veiviser og venn den første tiden. Vennskap gjør at barnet føler seg sett, har tilknytning og ønsker å komme til barnehagen. Dette kan være en grei ansvarsoppgave for de drevne barnehagebarna med lang fartstid, og er fint også for nye norskspråklige barn.

Gode dialoger

Dialogen med barnets foreldre må være likeverdig, og alle bidrag må lyttes til og anerkjennes. Få til en åpen dialog med familien, kommuniser selv om dere ikke har felles språk. Bruk enkle, klare beskjeder uten for mange ord. Vær konkret og bruk bilder, tegninger, konkrete. Viktige beskjeder til foreldre som ikke forstår norsk, må oversettes.

Hyppigere foreldresamtaler

Det kan være behov for hyppigere foreldresamtaler. Sett av tid til det. Vær nøye med å undersøke at informasjon som gis, faktisk blir oppfattet. Vær raus med å komme med råd og tips i forhold til hverdagslige ting (som hvordan vi feirer barnebursdag i Norge, eller hva som er fornuftige klær om vinteren). Bruk tolk ved behov.

Få kjennskap til barnets hjemland

Finn opplysninger om barnets opprinnelsesland på nettet. Heng opp kart, flagg, bilder fra barnets/foreldrenes hjemland i garderoben eller på avdelingen. Vær nysgjerrig på andres kultur og språk.

Lær deg noen ord på barnets språk

Det skaper kontakt og letter viktig kommunikasjon, samtidig som barnet får en anerkjennelse på det at det er kompetent og innehar en språklig ferdighet.

Lag ordbok med barnet. Lim inn bilder av hverdagslivet og benevn dem på morsmål og norsk (spise, vaske hender, gå på do, leke osv.) Mange barnehager har flerspråklig ansatte. Det kan

derfor være nyttig å byttelåne personale eller få hjelp til å oversette enkeltord eller informasjon.

2.4 Tolketjeneste

Ved kjøp av tolketjenester bør det benyttes tolker med dokumenterte ferdigheter i tolking.

Røyken kommune har avtale med HERO TOLK www.herotolk.no. Kommunale barnehager må bruke dette. Andre kan også søke etter tolker i Nasjonalt tolkeregister (www.tolkeportalen.no). Tolkeregisteret har fem kvalifikasjonskategorier der tolkene som har statsautorisasjon og/eller tolkeutdanning utgjør kategori 1-3.

Råd ved bruk av tolk:

- Bruk ikke barn som tolk ved foreldresamtaler
- Det kan være en fordel å be om en tolk som ikke er fra vår kommune, for å unngå at tolken kjenner familien
- Informer om hvordan tolkingen skal foregå, og om tolkens nøytralitet og taushetsplikt
- Forklar hva som er målet med samtalen
- Vær forberedt på å forklare en del begreper som er spesielle for ditt fag
- Snakk direkte med din samtalepartner, ikke til tolken
- Bruk et naturlig språk og ikke snakk for lenge av gangen
- Ikke pålegg tolken andre oppgaver enn tolking

For flere tips, se brosjyrene ”Å samtale via tolk” utgitt av IMDI og ”Kommunikasjon via tolk” (UDI, 2003). Brosjyrene er tilgjengelige på www.tolkeportalen.no.

3.0 Flerspråklige barn

I dag snakkes det over to hundre språk i Norge, og dette er en ressurs som det er viktig å ta vare på og videreutvikle. I en stadig mer globalisert verden vil Norge ha behov for mennesker med gode ferdigheter i flere språk. Flerspråklighet er derfor verdifull felleskapital for samfunnet, i tillegg til at en bred språkkompetanse er en viktig ressurs for den enkelte.

Barnehagen er en viktig arena for barns språkutvikling. Her kan barna møte andre barn og voksne gjennom lek, samspill og ulike aktiviteter som kan bidra til å utvikle barnas språk, uansett hvilket morsmål barnet har. For at barnehagen skal være en god arena for språkutvikling, er personalets kompetanse avgjørende.

Personalet i barnehagen må ha en ressursorientert tilnærming til flerspråklighet. Språklig mangfold må møtes med anerkjennelse og ses på som verdifulle ressurser for det enkelte barn, barnegruppen og samfunnet.

”En rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk i barnehagen. Det er viktig at barna blir forstått og får mulighet for å uttrykke seg. Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse” (KD, 2011:35).

3.1 Tospråklig utvikling

Flerspråklige barn er langt fra noen ensartet gruppe. Noen barn begynner i barnehagen med stor språkkompetanse på både morsmålet og andrespråket (norsk). Dette kalles en samtidig (simultan) tospråklig utvikling. Hos andre barn er morsmålet godt utviklet, mens de ennå ikke har kommet så langt i utviklingen av norsk. Da vil barna ha en gradvis (suksessiv) tospråklig utvikling fordi de lærer andrespråket med basis i morsmålet. Vi treffer begge typer tospråklighet i barnehagen, men gradvis tilegnelse er kanskje mest vanlig.

”Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse” (KD, 2011:33).

Tospråklige barn er de barna som skal lære norsk som andrespråk. Førstespråket er det språket barnet møter fra fødselen av (morsmålet). Dersom far og mor snakker hvert sitt språk hjemme, får barnet to første språk. Andrespråket er norsk i Norge, uansett om det faktisk blir det tredje språket barnet lærer.

Morsmålet viktig for utvikling av andrespråket (norsk)

Forskning viser at utviklingen av morsmålet i tillegg til å ha en egenverdi i seg selv, er svært viktig også for utvikling av andrespråket (Cummins 1996, Thomas og Collier 2001). Når barnet har gode kunnskaper og ferdigheter på sitt morsmål, vil dette også komme utviklingen

på andrespråket til gode. Det er derfor viktig å etablere en forståelse i barnehagen om at morsmålet har en sentral rolle i barnets utvikling i norsk som andrespråk.

”Om et barn har utviklet sitt begrepsforråd på ett språk, så innebærer andrespråkinnlæringen i stor utstrekning å sette nye språklige etiketter på allerede kjente begreper (...) Det vil ta lang tid før det nye språket kan fungere effektivt som støtte for hukommelsen og tenkningen (...). Hvis en vil lette innlæringen av norsk, er det derfor viktig at barnets førstespråk utvikles (Engen og Kulbrandstad 2000:169).

Barn mestrer å lære to språk samtidig

Med dette utgangspunktet blir det viktig at foreldre snakker det språket de behersker best med barnet sitt – altså morsmålet. Det at barnet utvikler et godt fundament i morsmålet gjør at de har bedre forutsetninger for å tilegne seg norsk. Forskning viser at barn helt fint klarer å lære to eller flere språk samtidig. De to språkene utfyller og beriker hverandre. Barnets morsmål er vanligvis etablert i 3-årsalderen. For noen tospråklige barn som lærer flere språk samtidig før de er 3 år, kan det ta litt lengre tid å etablere språkene sine. Det er normalt at språkutviklingen kan være noe forsinket for noen barn og det er store individuelle forskjeller.

Når barn med et annet førstespråk enn norsk begynner i barnehagen, får de ofte en periode der de er svært tause. De lytter seg inn i det nye språket. Når barn lærer norsk i en andrespråksituasjon er det viktig å være klar over at ulike barn lærer ulikt. Noen barn kaster seg ut i det nye språket (norsk) med en gang, de prøver og feiler. Andre barn sier lite, de kan ha et stort passivt ordforråd selv om de ikke ytrer seg så mye på det nye språket.

”Jo tidligere, jo bedre”

En viktig faktor for tilegnelse av andrespråket er at barnet hører språket omkring seg. Å starte tidlig i barnehage er derfor et viktig tiltak for andrespråkstilegnelse. Vi vet at barn bør lære seg andrespråket (norsk) så tidlig som mulig; *”Jo tidligere, jo bedre”*. Mange barn får først kontakt med norsk når de begynner i barnehagen. Men dette betyr ikke at foreldre skal snakke norsk istedenfor morsmålet til barna sine.

”Hverdagsspråk” og ”læringsspråk”

Barn lærer andrespråket på samme måte som de lærer morsmålet. I aktive språklige samspill lærer barna nye ord og oppdager det språklige systemet. Det er antatt at det tar ca. to år å utvikle andrespråket så godt at man kan snakke flytende om hverdagslige ting med støtte i ”her og nå”- situasjonen. Det vil ta mellom fem til sju år å utvikle andrespråket så godt at det blir redskap for tenkning, problemløsning og læring. I barnehagen vil barn møte dette situasjonsuavhengige, abstrakte språket, for eksempel ved å lytte til høytlesing eller ved å fortelle om noe som ikke er ”her og nå”.

Skillet mellom ”hverdagsspråk” og ”læringsspråk” er viktig fordi mange tospråklige starter i norsk skole med god uttale og grammatikk. Da vil deres språkkompetanse kunne bli vurdert som svært god. Likevel vil de kunne streve i en opplærings situasjon fordi de språklige kravene i skolen krever mestring av et situasjonsuavhengig språk og et aldersadekvat ordforråd og begreper, og ikke bare god uttale og god grammatikk. Det tospråklige barnet har ofte ulikt ordforråd i de to språkene.

Tidlig innsats og god språkstimulering i barnehagen kan være avgjørende for å unngå at tospråklige barn får en svakere leseutvikling og faller utenfor utdanningssystemet. Hvordan kan barnehagelærere tilrettelegge for god språkstimulering av tospråklige barn i barnehagen?

3.2 Språkstimulering

Hvordan fremmer vi språklæring i barnehagen?

Alle tiltak som kan støtte opp under god språkutvikling på norsk, vil også kunne støtte god språkutvikling hos tospråklige barn. Det er viktig at det skjer en god utvikling både i forhold til morsmål og norsk. Hvis barnet har et godt utviklet morsmål vil også andrespråket tilegnes lettere. Hva da når barnehagen ikke har tospråklige assistenter eller andre ansatte som behersker barnets morsmål?

I disse barnehagene blir det ekstra viktig at barnehagelærerne tilrettelegger for metoder som er tilpasset barn med norsk som andrespråk. Det må tas i bruk kommunikasjonsstøttende metoder (bruk av konkreter, bilder osv.), som bidrar til å øke barnas muligheter for forståelse og deltagelse i egen hverdag. For barn som ikke behersker norsk når de begynner i barnehagen, er det en fordel å forberede nye situasjoner ved å bruke bilder og konkreter. En tavle med bilder som viser hva dagens program kan hjelpe barn til å forstå hva som skal skje.

Det er viktig for tospråklige barn at barnehagepersonalet og de andre barna har et positivt syn på barnas morsmål. Morsmålene må anerkjennes og synliggjøres ved at de ansatte for eksempel lærer seg noen enkeltord eller ved å spørre: ”Hva heter det på ditt språk?”. Det betyr ikke at barnehagelærerne skal beherske alle språkene som barna har, men at barnehagen skal gjenspeile at det er flerspråklige barn i barnehagen og formidle at de synes barnas morsmål er viktig. Det kan være gjennom å ha bøker på flere språk eller ved å synge sanger på ulike språk.

*Gjennom å ha spor av barnets
morsmål i barnehagen
anerkjenner barnehagen barnets
identitet (Cummins, 2000)*

Kanskje kan barnehagen få til en ordning der et skolebarn med samme morsmål som barnet kommer og leser for det på morsmålet? Se filmen *Lesevenner* (<http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/filmer/lesevenner/>). Barnehagen kan

også stimulere barns morsmål ved å låne lydbøker og tospråklige bøker fra Det flerspråklige bibliotek (<http://dfb.deichman.no/>).

Trekk som fremmer språklæring

- Språket læres i interaksjon mellom barnet som skal lære det og en voksen som kan det bedre. Samhandlingen er gjensidig, men asymmetrisk.
- Den voksne må være sensitiv for barnets bidrag og på ulike måter tilpasse seg barnets kompetansenivå.
- Kommunikasjonen bør handle om noe som er sentralt i barnets livsverden.
- Situasjonen er preget av gode følelsesmessige relasjoner og integrering av den som skal tilegne seg språket.

Styrke barnas ordforråd

I barnehagen blir det spesielt viktig å tilrettelegge for at barna skal utvide ordforrådet på begge språk. Siden språkene ofte brukes i ulike sammenhenger, vil det tospråklige barnet ofte ha ulikt ordforråd i de to språkene. Ett av språkene er som regel ”sterkere”, mens det andre er ”svakere”. Det betyr at hvis man bare måler ordforrådet i norsk, vet man ikke hva slags totalt ordforråd barnet har. Når pedagogene i barnehagen skal styrke tospråklige barns ordforråd må de være klar over om barna har begreper og kjenner ordene de skal lære på norsk eller om de både mangler ord og begreper. Hvis barnet kjenner begrepet fra morsmålet sitt, trenger de å lære det norske ordet. Hvis barnet ikke kjenner begrepet, må de først lære hva begrepet innebærer før de kan lære ordet. Et eksempel er et barn som kaller ”en foss” for ”vann med fart i”, dette forteller oss at barnet vet hva en foss er. Hun/han kjenner begrepet og trenger bare å lære seg ordet på norsk.

Ordinnlæring= kan ordet på et annet språk, trenger å lære det norske ordet

Begrepsinnlæring= læring av et ords innhold, læring av hva et begrep innebærer

Jo flere direkte sanseerfaringer barna får, desto bedre blir begrepslæringen. Dette forutsetter voksne som bruker et variert språk, gir mange forklaringer og nok støtte i kontekst til at språket blir forståelig for barnet. I strukturerte læringssituasjoner som for eksempel; samlingsstunder, lesegrupper, språktreningsgrupper, femårsgruppe med skoleforberedende aktiviteter og lignende, er det spesielt viktig med visualisering i form av bilder og konkrete. Ta gjerne utgangspunkt i fokusord knyttet til temaene det arbeides med. Det finnes mye språktreningsmaterieill tilgjengelig på markedet; *Snakkepakken*, *Språkkista* og lignende. Bruk

tydelig tale- og kroppsspråk for å øke barnets forståelse. De voksne må også være aktive og bevisste språkmodeller i de uformelle læringssituasjonene, slik som for eksempel lek.

”Et godt nok utviklet ordforråd har vist seg å være kritisk for senere leseforståelse på skolen” (Lervåg & Aukrust, 2010)

Språkstimulering i barnas lek

Det kan være spesielt krevende for flerspråklige barn å delta i lek som krever god norskspråklig kompetanse. De voksne i barnehagen må fungere som språkstøtte for de tospråklige barna i leken, det er viktig for å hjelpe barna til å få innpass i barnegruppen og for at de skal forstå hverandre og lekens regler. Personalet kan legge til rette for lek som inviterer til bruk av språket og bringe inn nye leketemaer. Ta gjerne utgangspunkt i felles opplevelser som bondegårdsbesøk, et eventyr eller en film. Finn frem materiell, utstyr og leker og plasser dette synlig og tilgjengelig. Si hva tingene heter og snakk sammen om dem. Bli inspirert av filmen: <http://www.skoleipraksis.no/flerkulturell-opplering/filmer/skal-vi-leke-butikk/>

Utnytt lekesituasjonen til å observere barnas språkferdigheter. På denne måten kan man oppdage barn som er stille, misforstår, ikke ser ut til å forstå, er passive osv. Bruk observasjonene til å reflektere over, hvem som trenger hjelp til å kommunisere med de andre? Hva dere skal gjøre for å støtte barn som har passive roller og snakker lite i lek? Hvordan kan dere stimulere barnas språk i leken?

Å ha bevisste, klargjorte mål for hvordan man som pedagog jobber med språkstimulering i lek vil kunne ha betydning for kvaliteten på språkstimuleringen.

Bruk av bøker

Lesing er en viktig kilde til språkstimulering. Det finnes flere studier som tyder på at tospråklige som eksponeres for mengder av engasjerende litteratur, lærer andrespråket fortere enn de som møter tradisjonelle pedagogiske arbeidsmåter (www.lesesenteret.no). Les for barna alene eller i små grupper. Les, still spørsmål til teksten, snakk om og studer bilder sammen. Bruk gjerne konkrete for å gjenfortelle historien. Lesing bør være en daglig rutine. Bruk gjerne metoden dialogisk lesning. (Les mer i bøkene: *Dialogisk lesing i teori og praksis*, Broström, López & Løntoft, 2013 og *Lesefrø*, Hoel, Oxborough & Wagner, 2011).

Flere eksempler på hvordan man kan bruke litteratur i språkstimulering finner dere i boken; *”Lær meg norsk før skolestart! Språkstimulering og kartlegging i den flerkulturelle barnehagen”* (Sandvik og Spurkland, 2009).

3.3 Kartlegging av språkferdigheter

Kartlegging av barnas språk i barnehagen kan gi barnehagelærerne føringer til videre språkstimulering, tilpasset hva det enkelte barn trenger. Barnehagen har ansvar for å tilrettelegge slik at barnet lærer språket med utgangspunkt i hvor barnet er i utviklingen og hvilke forutsetninger barnet har. Gjennom kartlegging av barnas språk kan man få kunnskap om hva barnet mestrer.

Språkkartlegging kan være både observasjon eller mer systematiske kartleggingsmetoder og begge deler kan være nyttige perspektiver. Det er en utfordring at det er så vanskelig å få kartlagt barnas morsmålskompetanse på morsmålet. Det finnes lite ferdigprodusert kartleggingsmateriell som kan brukes på ulike morsmål. Dersom kun norskspråket blir kartlagt i barnehagen, må barnehagelæreren likevel ta med barnets tospråklighet i betraktningen når hun vurderer barnets språkkompetanse. Det kan vise seg at barn med et tilsynelatende godt norsk språk, likevel ikke kan ord som sjelden blir brukt i barnehagen for eksempel ordet; *dusj*. Dette kan medføre at man får et uriktig bilde av barnets språkutvikling.

Hvilket kartleggingsmateriell kan benyttes?

Når flerspråklige barn skal kartlegges bør barnets ferdigheter både på morsmål og norsk inngå i vurderingen. Kartlegging av ved hjelp av TRAS gir informasjon om hvilke språklige områder barnet har tilegnet seg på norsk. Utviklingstrinnene er basert på hva som er forventet utvikling når det gjelder norske barn. En kan derfor ikke forvente at flerspråklige barn skal ha samme utvikling ved samme alder. I TRAS er det også utviklet et skjema for å kartlegge barna uavhengig av alder. Dette er ment å kunne brukes for å kartlegge flerspråklige barn. TRAS – sirkelen kan brukes som et utgangspunkt for samtale med foreldre om barnets ordforråd, setningsstruktur osv på morsmålet. På denne måten kan TRAS brukes til å samle informasjon om begge språk.

Ved bruk av språkkartleggingsverktøyet; *Språkpermen* fra boka "*Lær meg norsk før skolestart*", kan personalet få bedre innsikt barnas språkutvikling og barnehagens språkmiljø. Verktøyet inkluderer barnas morsmål i tillegg til ferdigheter på norsk. Les mer på www.lærmegnorskforskoolestart.no.

4.0 Ressurser

4.1 Språkstimuleringsmateriell

- *Språkpermen: Lær meg norsk før skolestart* (Sandvik & Spurkland, 2009). Oslo: Cappelen Damm AS.
- *Språksprell. Metodiske språkleker for 4-6-åring* (Elsbak & Valle, 2000)
- *Språklek* (Rydja & Strand, 2009) og *Språklek 2* (Rydja & Strand, 2010)
- *Snakkepakken* (www.snakkepakken.no)
- *Språkkista App* (Inneholder ord og begreper bildelagt og innlest på 20 ulike språk) – tilgjengelig i App Store

4.2 Informasjonsmateriell

- Brosjyren *Antirasistisk arbeid i barnehagen* (Barne- og familiedepartementet, 1994) <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2000/0016/ddd/pdfv/125887-innmat.pdf>
- Brosjyren *Barn i flerspråklige familier* er en veiledning for foreldre og ansatte i barnehager og på helsestasjoner.
Se <http://www.udir.no/Veiledere/Barn-i-flerspraklige-familier/> .
(Brosjyren finnes på norsk, arabisk, tyrkisk, urdu, engelsk og somali).
- *Veileder, tospråklig opplæring i barnehagen* (Drammen kommune) kan lastes ned fra www.drammen.kommune.no
- Brosjyren *Adoptivbarn i barnehagen* er tilgjengelig på Adopsjonsforums hjemmesider (<http://www.adopsjonsforum.no/userfiles/pdftilhjemmesider.pdf>)
- *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen* (Kunnskapsdept., 2009): http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/veiledninger_brosjyrer/2008/temahefter---rammeplan-for-barnehagen.html?id=498148
- *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Kunnskapsdept., 2009): http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/veiledninger_brosjyrer/2008/temahefter---rammeplan-for-barnehagen.html?id=498148

- NAFO er et nasjonalt senter for flerkulturell opplæring som bidrar til kompetanseutvikling i barnehager og skoler med mer. På hjemmesidene deres finnes nyttig informasjon og tips. Se <http://www.hio.no/NAFO/barnehage>. (Sidene inneholder egen informasjon for barnehager.)
- Nettsted for morsmål og tospråklig fagopplæring: <http://morsmal.no/index.php/no/>
- *Ressurshfte for flerspråklig arbeid i barnehagen* (Kunnskapsdepartementet, 2010) inneholder gode praksiseksempler fra barnehager som i en 5-års periode har deltatt i et prosjekt med fokus på flerspråklig arbeid:
<http://www.hio.no/Enheter/NAFO/Dokumentasjon/Nytt-ressurshfte-om-flerspraaklig-arbeid-i-barnehagen/Ressurshfte-om-flerspraaklig-arbeid-i-barnehagen>
- *Norsk som andrespråk*. Barnehage og barnetrinn. (Kibsgaard & Husby, 2009)
- *Manzil*. Mangfoldig ledelse og utvikling (Brenna, 2008)
- *Minoritetsspråklige barnehagebarn* (Wagner):
<http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/MinoritetsspraakligeBarnehagebarn.pdf>

Tidlig innsats og god språkstimulering i barnehagen kan være avgjørende for å unngå at tospråklige barn får en svakere leseutvikling og faller utenfor utdanningssystemet.

Kilder

Espenakk, U. m.fl. 2007. *Språkveilederen*. Bredtvet kompetansesenter

Hoflundsengen, H. 2012. *Språkstimulering for minoritetsspråklige barn i barnehagen*.
Spesialpedagogikk nr. 0912.

Kunnskapsdepartementet. 2006. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*

Kunnskapsdepartementet. 2009. *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*

Kunnskapsdepartementet. 2006. *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*

Sandvik og Spurkland. 2009. *Lær meg norsk før skolestart! Språkstimulering og kartlegging i den flerkulturelle barnehagen*. Cappelen Akademisk forlag

Nafos hjemmeside: <http://nafo.hioa.no/>

Tema Morsmåls hjemmeside: <http://morsmal.no/index.php/no/>

<http://www.ski.kommune.no/Omkommunen/Organisering/Virksomheter/PedagogiskVirksomhet/Skole--og-barnehageavdeling1/Flerspraklig-arbeid2/>

http://www.lier.kommune.no/files/10671/Ressurshefte%20for%20arbeid%20med%20flerspr%c3%a5klige%20barn_160811.pdf

www.lesesenteret.no